
RECEPCIÓ DE *LA PUBLICITAT* A MALLORCA

SEBASTIÀ SERRA BUSQUETS¹
Universitat de les Illes Balears

Article lliurat el 9 de juliol de 2018. Acceptat el 26 de juliol de 2018

RESUM

A partir de les publicacions culturals més importants, de la premsa diària i de les publicacions d'alguns partits polítics de Mallorca es dona notícia i s'analitzen aspectes tractats, articles i reportatges de *La Publicitat* en referència a Mallorca, de finals dels anys vint i dels anys trenta, amb anterioritat al cop d'estat de 1936. Les temàtiques són diverses, des d'aspectes culturals, històrics, turisme o conjuntura política. Té especial rellevància el tractament de les relacions entre Catalunya i Mallorca.

PARAULES CLAU

Premsa, història, turisme cultural, nacionalisme.

The welcome given to *La Publicitat* on Mallorca

ABSTRACT

From important cultural publications, daily press and publications of political parties in Mallorca there are articles and reports on *La Publicitat*, which are analyzed with reference to Mallorca, in the late twenties and the thirties, before the civil war in 1936. The issues are diverse, from cultural, historical, tourism or political conjuncture. The treatment of relations between Catalonia and Mallorca presented a special relevance.

1. E-mail: s.serrabusquets@uib.cat

KEYWORDS

Press, History, Cultural tourism, Nationalism.

Una qüestió d'entrada és assenyalar la importància de la recepció a Mallorca dels continguts de *La Publicitat* a través d'algunes publicacions periòdiques. Els ritmes i les temàtiques tractades són prou diferents segons les conjuntures polítiques. Hem de destacar que abans de la Segona República es donen importants temàtiques culturals i de patrimoni històric i artístic. Des de la perspectiva de la conjuntura republicana ja entrem de ple en la dinàmica política i en diversos projectes autonòmics. Al final de la república tindran molta importància els missatges de catalans a mallorquins i de mallorquins a catalans. Aquesta qüestió fonamental històricament, implicava una continuïtat respecte a d'altres ja plantejades al final dels anys vint i el començament dels trenta, en articles a *La Publicitat* que varen ser ressenyats, comentats i a vegades reproduïts totalment o parcialment en publicacions de Mallorca.

Les publicacions d'organitzacions polítiques que s'han treballat per tal d'analitzar els continguts de *La Publicitat* respecte de Mallorca han estat *Ciutadania*, de 1930 a 1931 i portaveu del Partit Republicà Federal, *La Veu de Mallorca*, diari regionalista, en les seves edicions de 1931, i *República*, d'Esquerra Republicana Balear, de 1934 a 1936.

De la premsa periòdica han estat consultats els diaris *La Almudaina*, *La Última Hora* i *El Día* a partir de 1929 i fins a 1936. I la publicació d'àmbit local *El Felanitxer*, del poble de Felanitx durant els anys trenta, població que va tenir com a batle un destacat professional i intel·lectual republicà nacionalista, Pere Oliver i Domenge, que pogué exiliar-se just després del cop d'estat a Filipines.

De publicacions culturals hem treballat per la seva significació i pels seus continguts *La Nostra Terra*, de 1928 a 1936, publicació molt relacionada amb l'Associació per la Cultura de Mallorca.

Pel que fa a les temàtiques, podríem fer l'èmfasi en les que més significació tingueren en la premsa de Mallorca. Els grans esdeveniments culturals tingueren un espai important. L'afany de divulgació a partir del rigor científic ha de ser destacat en la majoria de casos: la conquesta de Mallorca pel Rei En Jaume de 1229 va tenir un ressò important en distints articles publicats el 1929, any del centenari de la conquesta. Cal referenciar també articles sobre les aportaci-

ons de Ramon Llull, i articles històrics en general, com els de Ferran Soldevila i els de Lluís Nicolau d'Olwer.

El ressò del llibre publicat a Palma per Guillem Forteza *Pel ressorgiment polític de Mallorca* el 1931 fou àmpliament comentat aquell mateix any a *La Publicitat* i a *La Nostra Terra* el gener de 1931 es donà difusió de les anàlisis de *La Publicitat*.

Pel que fa a la conjuntura política hem de destacar, del final de la dictadura de Primo de Rivera i dels primers anys de la República, les iniciatives d'organitzacions polítiques amb alguns aspectes en referència a Joan Estelrich i Cambó, i també pel que fa al republicanisme. Una mica més endavant, ja als anys trenta, i sobretot entre 1933 i 1936, es dona molta importància al Comitè de Relacions Catalunya - Mallorca, a la comunitat cultural catalanobalear, i en diversos manifestos de juny de 1936, a la relació cultural i el compromís de molts intel·lectuals i polítics al respecte.

Havia tingut importància quant al tractament mediàtic el retorn de l'exili, un cop acabada la dictadura de Primo de Rivera, d'Antoni Maria Sbert, qui acabà la seva trajectòria vital i política a l'exili mexicà, després d'haver estat conseller de la Generalitat durant la Guerra Civil.

Una incidència específica de tipus cultural que volem esmentar és la presència com a crític musical a *La Publicitat* de Baltasar Samper, de gran importància a la cultura i creativitat musical, a qui, després del seu períple vital i professional a Mallorca i a Catalunya, trobarem a l'exili mexicà.

Una publicació cultural i emblemàtica de la història de Mallorca, *La Nostra Terra*, publicada entre 1928 i el cop d'estat de 1936 —definida com a «revista mensual de literatura, art i ciències» i profundament relacionada amb l'Associació per la Cultura de Mallorca, encara que no fos l'òrgan de premsa d'aquesta institució—, s'ha de seguir per veure algun dels impactes de *La Publicitat* en l'esdevenir cultural de Mallorca, i també en alguns aspectes de l'esdevenir polític.

Les notícies polítiques que informa o comenta la revista solen fer referència a les organitzacions nacionalistes de Catalunya, i molt concretament a la Lliga, Acció Catalana, Unió Democràtica, Esquerra Republicana i el conjunt de col·lectius republicans emergents. De les vint-i-nou persones col·laboradores actives del Principat, la majoria d'elles, un moment o un altre, varen col·laborar en *La Publicitat*.

El 1928, ja en el número 2 de la revista, es dona notícia de diverses qüestions sobre art, i molt concretament d'arquitectura gòtica, tractades a *La Publicitat*, i també d'arquitectura contemporània. La propera celebració del centenari de la conquesta de Mallorca de Jaume I també és un dels temes esmentats.

SEBASTIÀ SERRA BUSQUETS

En diversos números de la revista de 1929, els temes tractats a *La Publicitat* van des de textos de Lluís Nicolau d'Olwer, «Instantànies de Dalmàcia», a d'altres sobre la unitat idiomàtica, l'excursionisme i el Patronat del Turisme, l'ensenyament de les llengües als infants...

El 1930 es fa ressò de diversos textos sobre la commemoració del 31 de desembre de 1229, data de la conquesta de Mallorca. *La Publicitat* havia publicat importants aportacions en el seu número de 31 de desembre de 1929. Se centren moltes de les qüestions tractades amb l'objectiu de la germanat. L'historiador Ferran Soldevila havia parlat d'una commemoració digna. Es fa referència també a Ramon Llull. El 1930 és bastant prolífic en textos culturals i de tipus històric, però també ja de la transició de la dictadura cap a la democràcia i el retorn de l'exili d'Antoni Maria Sbert és un tema referenciat.

Cal tenir present que moltes de les qüestions historicoculturals entorn a l'arribada a Mallorca de Jaume I també foren tractats a la premsa diària, molt concretament a *El Día*, *La Almudaina* i *La Última Hora*.

En els números de 1931, *La Nostra Terra* es fa ressò de la conjuntura política de Catalunya reflectida a través de *La Publicitat*. El mes de març fa referències importants al Partit Catalanista Republicà, en presència entre d'altres de Rovira i Virgili, Bofill i Mates, Carrasco i Nicolau d'Olwer, que era també col·laborador de *La Nostra Terra* des dels inicis.

El març de 1931 *La Nostra Terra* publica l'article de Lluís Nicolau d'Olwer aparegut a *La Publicitat* el dia 15 de mateix del mes i reproduït el 28 a *La Veu de Mallorca*, titulat «Pel redreçament de Mallorca» en què fa una àmplia anàlisi de la història cultural i política a partir del llibre de Guillem Forteza, que amb el títol *El ressorgiment polític de Mallorca*, recollia conferències i articles d'entre 1916 i 1923. És un text molt important des de la perspectiva nacional. L'article de *la Publicitat* acaba amb el següent paràgraf:

Cap tasca no ens pot ésser més simpàtica que la que sigui feta per a mallorquinitzar Mallorca i valencianitzar València: són tasques concordants amb la de catalanitzar Catalunya: no signifiquen altra cosa que anarnos despullant d'exotismes forasters. Com més reeixim, més semblants, més iguals acabarem per retrobar-nos.²

2. *La Nostra Terra*, «Reculls de fora», any IV, núm. 37, març de 1931.

El mateix any es parla de la importància de l'actuació dels mallorquins diputats a les Corts republicanes, Alomar, Estelrich i Sbert, i de la seva significació. Gabriel Alomar havia estat elegit en llistes republicanes de les Illes Balears i de Barcelona. Va optar per ser diputat en representació de la candidatura republicanosocialista de les Illes Balears. Joan Estelrich serà diputat per la circumscripció de Girona de la Lliga, i Antoni Maria Sbert, d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Un tema central d'aquest any 1931 a *La Nostra Terra* però també a la premsa en general és la visita a Mallorca com a ministre d'Economia del govern republicà de Lluís Nicolau d'Olwer, per fer entrega a la ciutat del castell i bosc de Bellver. Volem ressaltar com la revista *La Nostra Terra* tractava el fet en el número de novembre de 1931:

Per tal d'entregar a la nostra Ciutat el castell i bosc de Bellver, que graciosament li foren retornats, vingué personalment a fer-ho en nom del govern de la República, el ministre d'Economia, En Lluís Nicolau d'Olwer, antic amic d'aquesta publicació. Els dos dies que durà el seu estatge a Mallorca rebé fervents proves d'afecte. L'acte de lliurament efectuat a les Cases de la Ciutat, fou solemniat. Fora i al costat, a la Diputació, voleiava la senyera de la Pàtria, com un somriure de joia.

El batlle de la Ciutat, senyor Villalonga, féu un bell parlament en què recordà la història del castell, lloc de folgança al bell temps en què Mallorca tenia els seus reis; de patiment i martiri durant la dominació borbònica, i ara els dies de la República, museu d'art per a il·lustració del poble. El ministre, que també parlà en la nostra llengua, féu al·lusió al concepte depriment que la monarquia tenia del poble, en el qual no hi veia més que súbdits en lloc de ciutadans. Lloa la nova modalitat que el gòtic prenia en la construcció del castell, que un no sap si dir millor palau. Ensalça el govern de la República, que n'ha fet donació al poble, i afirma que és un goig per a ell l'haver estat designat per venir a una terra on es parla la llengua de Ramon Llull, que és la seva.

El vespre, invitat per elements de l'Associació per la Cultura de Mallorca i de la nostra Revista tingué el ministre la gentilesa d'acceptar un sopar íntim al Círcol Mallorquí. Les autoritats també foren presents. A les postres s'aixecà En Darder, i pregà a l'amic i col·laborador meritíssim de *La Nostra Terra*, que presidia la rotllada d'amics, que s'interessés perquè aviat

SEBASTIÀ SERRA BUSQUETS

fos un fet l'extensió a Mallorca del decret de bilingüisme. Nicolau d'Olwer prometé complaure'l i encara en un eloqüent i cordial parlament renovar les manifestacions d'amor a Mallorca i als seus homes i digué que si els avantpassats es consideraven catalans de Mallorca, li era plaent d'anomenar-se, i en aquest sentit volia que fos tingut, mallorquí de Catalunya. I les manifestacions d'afecte es multiplicaren durant l'excursió a Formentor i als pobles de pas, on les autoritats li exposaren llurs necessitats. El talent i la modèstia del ministre català no dubtam que hauran captivat les simpaties del mallorquí, els quals en servaran un record inesborrable.³

Pel que fa a la reivindicació del decret de bilingüisme cal destacar que no es va arribar a aprovar durant la Segona República. Segons *La Nostra Terra*, en un dels darrers consell de ministres abans del cop d'estat era prevista l'aprovació del decret de bilingüisme de Mallorca, el País Valencià i Euskadi, però no es va arribar a aprovar.

No podem deixar de comentar arribat aquest punt que el castell de Bellver durant la Guerra Civil fou presó i molts dels detinguts foren afusellats; entre ells, a inicis de 1937, el mateix Emili Darder, que havia estat regidor i batlle de Palma, i que havia tingut un gran nombre d'iniciatives culturals i polítiques, a més de ser un dels representants dels nacionalisme als anys trenta. Juntament amb ell també va ser afusellat el diputat socialista i prou actiu en les gestions a favor del retorn del castell de Bellver a la ciutat, Alexandre Jaume.

En l'esdevenir de la ciutat ha tingut una importància transcendental el fet que el castell de Bellver i el bosc que l'envolta siguin patrimoni públic amb gran significació pel que fa al patrimoni històric, artístic i natural. El Museu d'Història de la Ciutat que s'hi ubica ha tingut gran importància, si bé cal convenir que no s'ha desenvolupat en la plenitud que seria de desitjar.

D'articles i col·laboracions de 1932 destacam els que fan referència als actes d'afirmació de la unitat catalana, les activitats de l'Associació Palestra i els comentaris de la campanya antiestatut de Catalunya.

Els anys següents *La Nostra Terra* seguirà amb interessants publicacions d'articles vinculats amb *La Publicitat*, tractant de l'evolució de les relacions des de la Renaixença. Diverses firmes hi tenen presència, com les de Pompeu Fabra,

3. *La Nostra Terra*, «L'entrega de Bellver», any IV, núm. 47, novembre de 1931.

Aramon i Serra, Pere i Joan Coromines, Antoni Rovira i Virgili, Jordi Rubió, Pau Vila...

S'insistirà en l'aproximació catalanomallorquina seguint amb les pautes de Lluís Nicolau d'Olwer i Baltasar Samper.

Ja en el número 99 de maig de 1936 *La Nostra Terra* dedica l'editorial a reivindicar l'Estatut d'Autonomia a la nova conjuntura política. També com a comentari editorial, «Un missatge als mallorquins», article que el 22 de maig havia estat publicat a la premsa de Barcelona i havia tingut una àmplia difusió. Acaba el comentari editorial d'aquesta manera:

Les diferències polítiques podrien separar-nos, i de fet ens separen sovint. En el pla cultural, del que no surt per res el manifest, i per damunt tots els partits i totes les polítiques, un mateix ideal i una mateixa fidelitat incommovible a aquest ideal ens uniran sempre.⁴

En el mateix número es publica íntegrament el «Missatge als mallorquins», que acaba de la manera següent:

Així, per damunt de totes les diferències d'ideologia, avui un estol de catalans del continent creuen necessari aixecar una croada per tal de procedir intensament a afermar aquells vincles històrics que la Renaixença ha tornat a fer actuals i fecunds. I si és veritat que no s'estima sinó allò que es coneix, caldrà que continuant i intensificant anteriors iniciatives aquesta obra vagi precedida d'una altra obra de difusió intel·ligent i eficaç, adreçada a donar-se a conèixer els dos pobles recíprocament en les manifestacions més significatives de llur vida espiritual.

Els mallorquins han contribuït a la nostra Renaixença, amb realitzacions essencials. Sempre ho hem reconegut així i l'esforç mallorquí ha estat per nosaltres sempre valorat. Es just, doncs, que els catalans manifestem la nostra gratitud i la consagrem en la forma més duradora, que és l'espiritual. Per això, ensems que saludem fraternalment els intel·lectuals de Mallorca, fem una crida a les entitats animades pels ideals de la Renaixença i a les corporacions públiques de l'una i l'altra terra perquè es disposin a

4. *La Nostra Terra*, núm. 99, any IX, maig de 1936.

SEBASTIÀ SERRA BUSQUETS

dur a bon terme ben aviat actes que consagrin la nostra germanor i la nostra comuna esperança i institucions que organitzin i intensifiquin l'acció exemplar de Mallorca en el camp de la cultura.⁵

El manifest era signat per un important conjunt de professionals i d'intel·lectuals de Catalunya, molts d'ells col·laboradors un moment o altre de *La Publicitat*. De fet, existeix una continuïtat amb les notícies sobre el Comitè de Relacions Catalunya i Mallorca de 1933 i de la Comunitat Cultural Catalanobaleària de 1936.

El manifest de resposta dels mallorquins es va publicar a *La Publicitat*, íntegre, el 14 de juny de 1936, amb el títol «Resposta als catalans», i seguia les pautes d'activitat cultural que amb certa discontinuïtat s'havia donat aquests anys trenta.

El manifest seria publicat el 10 de juny a Mallorca i quatre dies després a *La Publicitat*. *La Vanguardia* el publicava també el mateix dia. El missatge agràia el gest dels companys de Catalunya i mostrava la disposició a col·laborar i a continuar amb les tasques de germanor entre Catalunya i les Balears. Havia estat firmat per 153 signants de Mallorca.

A aquests dos manifestes els seguien dos més força significatius, un des de Menorca i l'altre des de València. La Comunitat Cultural Catalanobaleària que tant havia fomentat *La Publicitat* cada vegada es concretava més i recollia més adhesions.

El cop d'estat va trencar gran part d'aquestes iniciatives.

A més de les referències de *La Nostra Terra* i de les cròniques sobre fets essencialment culturals de la premsa diària, i també de la premsa forana, cal recalcar els continguts del que podem anomenar notícies referides al republicanisme en general, i molt concretament al catalanisme republicà. Les notícies sobre Acció Catalana, Esquerra Republicana i diversos col·lectius apareixen a *Ciutadania* i *República* fonamentalment. El republicanisme històric mallorquí observa amb atenció tots aquests moviments que es donen entre el final dels anys vint i, sobretot, el principi del anys trenta. Entre el republicanisme federal, Acció Republicana i Esquerra Republicana Balear hi ha importants col·lectius que tenen diversos intercanvis amb el republicanisme nacionalista de Catalunya.

5. *Idem*.

Després del cop d'estat de 19 de juliol de 1936, victoriós a Mallorca, hem de referenciar per la seva singularitat que una part de l'exili a Barcelona s'aglutinava en el col·lectiu d'Esquerra Republicana Balear, que juntament amb el col·lectiu dels exiliats socialistes fomentaren el moviment associatiu i la participació activa a Catalunya.

Una altra temàtica prou important és la referència als viatges i al turisme. A *La Publicitat* s'havia publicat tot un conjunt d'articles i reportatges sobre excursionisme i turisme. Els viatges formaven part de l'ideari cultural i, en definitiva, del que implicava en el conjunt de la societat el món dels viatgers i la història del turisme.

En aquest context serà molt important pel seu simbolisme i per la seva difusió l'ampli reportatge de *La Publicitat* publicat el 24 de juny de 1934 amb el títol «Palma de Mallorca» i amb distints subtítols.

Cal fer l'èmfasi en el turisme cultural en tota la seva extensió, i en els aspectes patrimonials més importants. Les pautes que seguia la publicació eren les conegudes a través dels escrits periodístics i llibres de Miquel dels Sants Oliver, Pere d'Alcàntara Penya, de finals del segle XIX, i entre altres, de les excel·lents guies Costa dels anys vint.

La publicació havia organitzat un viatge a Mallorca a través del vaixell *Ciutat de Barcelona*. Feia referències al paisatge i al patrimoni històric i artístic. Centrava gran part del relat el simbolisme de «l'illa Daurada». L'itinerari excursionista seguia la següent pauta. En primer lloc, un raonament de la significació del viatge a Mallorca, que definia com a gens transcendental. Al contrari, planteja com a habitual el viatge. En segon lloc, fa una referència del gran atractiu de Palma, la Palma tradicional i la Palma cosmopolita. Dedicava una reflexió al castell de Bellver. Destaca l'itinerari Valldemossa-Deià-Sóller. Planteja l'excursió a Manacor i Porto Cristo, on parla de la bona gastronomia i de la importància de comprar «sospirs i sobrassada». Una altra excursió destacada és la d'Artà i Cala Ratjada. Pollença i Formentor és una altra de les excursions que realça i acaba amb la reflexió final de l'excel·lència de Mallorca. Pel que fa referència al patrimoni històric i artístic, esmenta el que anomena «Palma artística» en la visita a una part del patrimoni històric de la ciutat i també a partir de publicacions històriques fa referència a la història de Mallorca en l'època de Carles V, la duana de Palma. Dedicava un apartat a la toponímia i el que denomina orígens baleàrics. Destacam també el text sobre les coves del Drach.

SEBASTIÀ SERRA BUSQUETS

Un aspecte a destacar es el plantejament sobre itineraris. Prou detallat sobretot a Palma, on els edificis més importants són esmentats.

Pel que fa a la part gràfica, es destaca la Seu de Palma, la plaça de Cort, el passeig de la Riba i una vista general de la ciutat.

És espectacular la quantitat i el detall de publicitat que s'insereix i els sectors de professionals, comerços, hotels, restaurants, forns i serveis que en general hi apareixen.

En definitiva, en aquest número de juny de 1934 es reflecteix amb precisió i amb important visió històrica la realitat del turisme de l'època. El ressò d'aquests plantejaments a Mallorca era important i les iniciatives i els plantejaments de professionals entorn el turisme i els serveis en general es donaven de cada vegada més. La guerra del 36 rompia aquesta dinàmica.

La Publicitat tingué, per tant, incidència en distints plantejaments culturals, econòmics i polítics.

BIBLIOGRAFIA

- COMPANY MATAS, Arnau (2015). *La Segona República a Mallorca: eleccions, partits polítics, mitjans de comunicació i gestió pública*. Tesis doctoral (inèdita).
- (2015). *La premsa a Mallorca en el segle XX*. Palma: Documenta Balear.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1978). *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra, 1930-1950*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MESTRE I SUREDA, Bartomeu (2009). «Vindicació de La Nostra Terra». *La Nostra Terra. Revista mensual de Literatura, Art i Ciències*. Edició facsímil / 1. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics - El Gall Editor, p. 113-134.
- MIR, Gregori (1990). *El mallorquinisme polític, 1840-1936: del regionalisme al nacionalisme*. Palma: Editorial Moll.
- MORRO, Mateu; SERRA, Sebastià (1986). *L'esquerra nacionalista a Mallorca: 1900-1936*. Barcelona: La Magrana.